

Het bestuur van de *Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* i.s.m. de *Stichting Elise Mathilde Fonds* kent de ‘Elise Mathilde Essayprijs: Letterkunde 2022’ toe aan Melchior Vesters voor het essay ‘Vrolijk verzet’. De prijs wordt op 15 oktober 2022 uitgereikt te Leiden.

Advies van de Commissie van voordracht

Kim Schoof, Jan Oosterholt, Odile Heynders

De Elise Mathilde-prijs is genoemd naar Elise Mathilde van Beuningen (1890-1941) die haar vermogen naliet aan de in 1935 door haar opgerichte Stichting Elise Mathilde Fonds dat algemeen sociale, culturele of ideële doelen ondersteunt. Deze prijs is per 1 januari 2018 ingesteld op initiatief van de Stichting in samenspraak met de *Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* te Leiden en in nauwe samenwerking met het *Koninklijke Nederlands Historisch Genootschap* en het *Genootschap Onze Taal*. Het betreft een prijs voor een essay dat beurtelings ligt op het gebied van de Nederlandse letterkunde, taalkunde en geschiedenis.

De inzending van 2022 moest passen in het overkoepelende thema ‘De eigen natie in kosmopolitisch perspectief’, waaraan dit jaar een meer specifiek geformuleerde invulling werd gegeven: het thema van de geëngageerde schrijver: wat is diens rol in tijden van mondiale pandemie?

Er werden 14 essays ingezonden, waaruit de jury in juni 2022 een selectie maakte van 5 essays. De jury las geanonimiseerde essays, dus wist niet wie de schrijvers waren. De vijf essays op de zogenoemde shortlist waren: ‘Pandemiegesprekken’, ‘In het dwaalhof’, ‘Vrolijk verzet’, ‘Achter de slagboom van mijn fantasie’ en ‘Het voorrecht van de lezer’. Twee van deze essays stelden het schrijverschap centraal, de drie andere essays focusten meer op het lezen, in het bijzonder op wat het effect is van literatuur lezen in een tijd van pandemie. Het leek voor de jury wel alsof de vijf genomineerde essays met elkaar in dialoog stonden, steeds weer kwam de vraag naar voren hoe

lezen – in het bijzonder het lezen van fictie - een wezenlijke ervaring kan zijn als de tijd stil lijkt te staan.

‘Vrolijk verzet’ werd uiteindelijk door de jury gekozen als het beste essay, vanwege de betrokkenheid van de auteur op jonge lezers en zijn doordenking van de relevantie van lezen in het onderwijs. De auteur reflecteert op zijn positie als leraar en op hoe literatuur ingezet kan worden: *‘Er is amper leestijd om werkelijk te praten over boeken. We leren kinderen dat lezen dient voor ‘plezier’, niet voor reflectie op relationele vragen. Bij vrijwel al mijn leerlingen ligt datgene wat literatuur kan bieden buiten hun blikveld’*. Dit essay raakt aan een van de meest urgente kwesties in het hedendaagse Nederlandse onderwijs: hoe kunnen we leerlingen kritische denkers maken, hoe kunnen we populisme en extreemrechtse denkbeelden in perspectief zetten? Hoe kan de literatuur relevant zijn? Maar ook wordt in het essay – via de filosoof Richard Rorty - de vraag gesteld naar ironie en solidariteit, en hoe die beiden in gang worden gezet door literaire fictie. Dit alles gebeurt in een zelfbewust-gedistantieerde maar daardoor niet minder geestige en aansprekende stijl, die een demonstratie lijkt te zijn van een *‘vrolijk (creatief, geweldloos) verzet tegen betekenisconsensus’* zoals de auteur dat voorstaat. Zo omschrijft Melchior Vesters niet alleen het schrijversengagement zoals het anno 2022 (nog) mogelijk is, maar brengt dit ook in praktijk.

De sociale en culturele opdracht van de Elise Mathilde prijs past goed bij de stelling van dit essay dat in tijden van crisis het lezen van literatuur een referentiekader biedt om vragen te stellen aan nationalistische denkbeelden: *‘wanneer het gesprek vastzigt, kan literatuur haar kracht tonen: crisis voelbaar maken’*. Het hoopvolle slot van dit kritische betoog biedt dan ook een uiteindelijk geloof in de fictie.